

Oponentský posudek diplomové práce *Asymetrický vztah krásy a ošklivosti* (Sabrina Al-Salmanová)

Štěpán Kubalík

Diplomová práce *Asymetrický vztah krásy a ošklivosti* je věnována na první pohled okrajovému tématu estetické teorie, kategorii ošklivosti. Ovšem, jak autorka sama ukazuje, jakékoli uspokojivé vysvětlení tohoto pojmu musí jít až k samotné podstatě estetického prožitku: odpověď na otázku, co je ošklivost (ve srovnání s prožitkem hnusu), si totiž vyžaduje zkoumání hranice mezi estetickou zkušeností (estetickým modelem prožívání) a běžnou zkušeností. A právě takto ambiciózně je práce koncipována. Základní otázka, kterou si autorka klade, zní, zda má kvalita ošklivosti vůbec své místo mezi ostatními estetickými kategoriemi, a pokud ano, jak se od nich odlišuje, tedy zda si ponechává něco ze svého mimoestetického protějšku (hnusu) a působí na nás negativně či odpudivě i tehdy, kdy celek estetického prožitku, jehož je součástí, hodnotíme kladně.

Práce tedy není zaměřena historicky, ale systematicky, jakožto analýza jedné estetické kategorie. Hlavním autorem, o kterého se autorka opírá, je britský filozof Bernard Bosanquet. Kapitole o jeho teorii nesnadné krásy, která přináší i jeho pohled na otázky spojené s ošklivostí, předchází dvě kapitoly věnované zpřesnění předmětu zkoumání, tedy původu ošklivosti v prožitku hnusu a transformaci této emoce v ošklivost v estetickém postoji. Poslední, čtvrtá kapitola je věnována úvahám současné francouzské estetičky Baldine Saint Gironsové a, již pouze okrajově, Murielle Gagnebinové, které se otázkám sledovaným v práci intenzivněji věnovaly.

K přednostem práce bezpochyby patří vymezení tématu: autorka dokázala jasně formulovat základní otázky, které se s kategorií ošklivosti pojí, a udržet je po většinu textu na zřeteli. Celkově je z práce zřejmý autorčin autentický zájem o téma, který se mimochodem projevuje také výběrem příkladů uměleckých děl, která ilustrují jednotlivé aspekty problému. Práce je psána srozumitelně, mnohdy čtivě a žádné závažnější gramatické, stylistické a ani formální chyby bych práci nevytkl - splňuje základní požadavky kladené na odborný text.

Za nejzdařilejší ze všech čtyř základních částí práce považuji první dvě kapitoly. Výklad, který je tvoří, je systematický, motivace jednotlivých kroků je srozumitelná a čtenář neztrácí v žádném místě přehled o postupu předkládaného argumentu.

Na druhou stranu, zbylé dvě kapitoly a jejich propojení s první polovinou práce v jeden celek s sebou přináší několik významnějších nedostatků. Za nejzávažnější problém považuji zacházení s analýzou pojmu ošklivosti představenou v prvních dvou kapitolách jako s jakousi neutrální přípravou materiálu zkoumání (např. na s. 7 čteme: „Jakékoli diskuzi o pozici ošklivosti v estetické zkušenosti proto musí předcházet vymezení, co se ošklivostí vůbec míní.“). Pojem ošklivosti a jeho místo v estetické zkušenosti je zde představen tak, jak jej v rámci svých teorií vypracovali zejména Edward Bullough, Aurel Kolnai či Carolyn Korsmeyer. Jedná se tedy o pojetí vázaná na širší teorie estetického prožitku a nelze je považovat za nadřazené či vyvážané z debaty o něm. Autorka sice přímo netvrdí, že by se jednalo o závazné, definitivní odpovědi, nicméně jak Bosanquetovu teorii, tak úvahy Saint Gironsové s nimi průběžně poměruje a vlastně vždy se vrací na Bulloughovu pozici, kterou podle všeho považuje za zcela základní (např. když autorka uvažuje o vztahu mezi ošklivostí a vznešeností, tak celou debatu náhle uzavírá na s. 75 v poznámce pod čarou, kde se uchyluje k Bulloughovu pojmu estetické distance jako k neopomenutelnému fundamentu jakéhokoli

uvažování o estetických fenoménech). Argumentace tedy mnohdy působí, jako kdyby závěry prvních dvou kapitol byly skutečně závazné pro všechny další úvahy (byly jakýmsi nezpochybnitelným odrazovým můstkem), a nebylo možné s nimi polemizovat. Přitom se jedná jen o další teorie, které lze s ostatními poměřovat pouze co do jejich explanační síly – každá vypracovává do jisté míry svůj vlastní pojem ošklivosti, který dokáže dobře vysvětlit vždy jen určité fenomény, zatímco jiné upozaduje.

Tento přístup ovšem nakonec činí druhou polovinu práce v jistém ohledu redundantní, neboť vlastně vše podstatné, zdá se, již bylo řečeno v první polovině, a nyní pouze na teoriích vybraných autorů a autorek sledujeme, jak buď více méně opakují to, co již víme, anebo při tom selhávají a je jim to vytýkáno (viz např. výčet nedostatků promyšlení fenoménu ošklivosti u Saint Gironsové v úvodu čtvrté kapitoly).

Proto také odůvodnění výběru autorů a autorek z druhé části práce a spojení obou polovin textu v jeden celek nepovažuji za úplně přesvědčivé, výsledek působí spíše nahodile (např. na s. 60, v závěrečném odstavci třetí kapitoly je navazující část o Saint Gironsové odůvodněna takto: „Jelikož se jeho [Bosanquetova] koncepce nesoustředí pouze na ošklivost, posledním krokem je obrátit se na úvahy zaměřené vysloveně na problematiku ošklivosti.“ To je velmi vágní pouto, které nedodává vztahu vybraných autorů příliš závaznosti). Je pak pochopitelně otázkou, nakolik lze takové navržení různých pojetí ošklivosti považovat za polemiku, tedy dobírání se nových zjištění, když se spíše jedná o doplňování předem vymezeného prostoru.

Za další problematický rys práce považuji absenci explicitnějšího vypořádání se s otázkou vztahu dvou základních aspektů celé problematiky ošklivosti (a tento problém se vrací na více místech práce): jednak jde o pojetí ošklivosti jako protikladu ke kráse coby pouhého výrazu indikujícího přítomnost vysoké estetické hodnoty bez další specifikace konkrétních kvalit, které takto hodnotíme; a druhým je ošklivost jakožto zvláštní estetická kvalita (odlišná např. od zmiňovaného vznešena). Autorka si byla napětí mezi těmito dvěma pohledy zjevně vědoma (např. část druhé kapitoly o Fennerově teorii estetické distance to naznačuje), ale čtenář se bohužel nikde nedočká jednoznačnější odpovědi na povahu jejich vztahu. Co ale vlastně míníme, když se ptáme po a/symetričnosti vztahu krásy a ošklivosti, závisí však právě na tomto.

I přes uvedené kritické výtky nicméně považuji diplomovou práci *Asymetrický vztah krásy a ošklivosti* za kvalitní odborný text a navrhuji ji k obhajobě s hodnocením **velmi dobře**.

Štěpán Kubalík